

Заповедны астравок навукі

Навуковы аддзел Палескага дзяржаўнага радыяцыйна-экалагічнага заповедніка сумесна з Беларускай акадэміяй навукаў і іншымі арганізацыямі запускаяць праект “ПДРЭЗ — тэрыторыя навукі”. Вучоныя з розных галін адзначаюць, што падобныя ініцыятывы важныя не толькі ўнутры Беларусі, але і ў межах усёй Еўропы.

Стварэнне самага вялікага і ў нейкай ступені таямнічага заповедніка Беларусі звязана з аварыяй на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі: яго гісторыя бярэ пачатак у 1988 годзе. З моманту, калі пры ім быў адкрыты навуковы аддзел, тут вядзецца пастаяннае вывучэнне працэсаў і з’яў, што адбываюцца на вялізнай тэрыторыі. Сёння плошча заповедніка налічвае 216 тысяч гектараў, на якіх амаль не вядзецца гаспадарчая дзейнасць. Дзякуючы адсутнасці фактараў не-спакою, гэтая тэрыторыя стала раем для прыроды і кландайкай для даследчыкаў.

— Палескі радыяцыйна-экалагічны заповеднік валодае багатым геаграфічным патэнцыялам, абумоўленым асаблівасцямі рэльефу яго тэрыторыі. Тут налічваецца 1667 пойменных азёр, 130 ставой і вадасховішчаў. Важным для гэтых тэрыторый таксама з’яўляецца кліматычны фактар. Апошнія 30—40 гадоў у рэгіёне адбываецца пацяпленне клімату і павышэнне яго сухасці. Наступствам гэтага становіцца пранікненне ў заповеднік новых прадстаўнікоў флоры і фаўны. Пад уплывам клімату прагназуецца змяненне відавoga складу, структуры і прадукцыйнасці лясоў і фаўні-стычных комплексаў. Усё гэта ўяўляе сабой навуковую цікавасць на міждyscyплінарным узроўні, — расказвае навуковы супрацоўнік Палескага дзяржаўнага радыяцыйна-экалагічнага заповедніка кандыдат сельскагаспадарчых навук Анатоль Углянец.

Спецыяліст адзначае, што не менш актуальна даследаванне прыродаахоўных зон з пункту гледжання радыяцыі. У

заповедніку засяроджана каля 30% радыяактыўнага матэрыялу, што выпаў пры аварыі на ЧАЭС. Наяўнасць у зонах адсялення трансуранавых ізатопаў з перыядамі паўраспаду да некалькіх дзясяткаў тысяч гадоў выключае магчымасць пражывання людзей на гэтай тэрыторыі. Таму, на думку Анатоля Уладзіміравіча, найбольш аптымальна гэтыя тэрыторыі можна выкарыстоўваць як палявую навуковую лабараторыю.

За 35 гадоў пасля аварыі тэрыторыі, што ўваходзяць у заповеднік, значна змяніліся. Выведзеныя з выкарыстання сельскагаспадарчыя землі і адселеныя вёскі сталі зарастаць лесам, а меліяраваныя сенажаці забалоціліся і закусціліся. Акрамя таго, паколькі лясы з’яўляюцца моцным біялагічным бар’ерам на шляху пераносу радыёнуклідаў, на некаторых тэрыторыях ствараліся штучныя лясныя насаджэнні, у склад якіх уваходзілі не толькі тыповыя для мясцовасці віды. Сукупнасць гэтых фактараў разам з адсутнасцю эксплуатацыі зямель спрыяла з’яўленню вялікай колькасці рэдкіх і ахоўных відаў раслін.

— Сучасная флора заповедніка ўключае 1162 віды і гібрыды сасудзістых раслін. Сярод іх — 44 рэдкія і ахоўныя. У складзе флоры заповедніка найбольшая ў краіне доля прысутнасці лесастэпавых і стэпавых відаў. Даныя відавой разнастайнасці мохападобных, лішайнікаў, водарасцей, грыбоў няпоўныя ці ўвогуле адсутнічаюць, — адзначае Анатоль Углянец. — Яшчэ адной надзённай праблемай з’яўляецца інтэнсіўнае зарастанне адселеных вёсак агрэсіўнымі чужароднымі відамі раслін і іх рассяленне па заповедніку (неабходны ацэнка іх распаўсюджвання і распрацоўка мер па барацьбе з імі). Даследаванні таксама могуць быць праведзены ў дачыненні да асобных прадстаўнікоў жывёльнага свету заповедніка. Тут склаліся ўсе спрыяльныя ўмовы: павялічылася жыццёвая прастора і ёмістасць кармавых сенажацей. Гэта паспрыяла паспяховаму паўторнаму

ўсяленню зубра ў асобныя раёны запаведніка, дзе ён вадзіўся раней. Таксама на запаведнай тэрыторыі самастойна фарміруецца мікрапапуляцыя каня Пржавальскага. Усе працэсы чакаюць сваіх даследчыкаў.

Ключавым складнікам праекта "ПДРЭЗ — тэрыторыя навукі" стане стварэнне інфармацыйнага дапаможніка-даведніка па ахоўных тэрыторыях, у якім будзе расказвацца пра ўнікальнасць запаведніка з прывязкай да канкрэтных месцаў.

Падобная ініцыятыва будзе мець шэраг вартасцей: яна змесціць гістарычныя даведкі пра вывучаемыя тэрыторыі і мясцовыя персаналіі, стане крыніцай звестак пра ўнікальныя біятопы, прыродныя аб'екты, радыелагічныя працэсы на тэрыторыі запаведніка, а інфармацыя, пададзеная ў дапаможніку, будзе арыентавана на рознаўзроставыя катэгорыі людзей. Ён адлюструе вынікі работы экспертаў рознай накіраванасці (навукоўцаў, мастакоў, педагогаў). Дзякуючы гэтаму, у большым аб'ёме будуць папулярызавацца дзеючыя навуковыя даследаванні ў забруджанай зоне. Таксама ў даведніку змогуць акумулявацца ідэі міжнародных праектаў.

Каманда Беларускага зялёнага крыжа адзначае, што стварэнне такога даведніка дапаможа вырашыць некалькі актуальных пытанняў.

Праект дазволіць часцей выкарыстоўваць магчымасці навукі пры асвятленні працэсаў на тэрыторыі зоны адсялення, будзе спрыяць павышэнню экалагічнай і гістарычна-культурнай адукацыі сярод насельніцтва. Значным складнікам праекта стане прыцягненне ўвагі (у тым ліку і навуковай супольнасці) да наступстваў аварыі на ЧАЭС і працэсаў, што адбываюцца ў забруджанай зоне, а таксама распрацоўка актуальнай базы даных па стане рэдкіх відаў жывёл і раслін для рэалізацыі прыродаахоўных мерапрыемстваў на тэрыторыі запаведніка.

Першымі аб'ектамі друкаванага дадатку стануць былыя населеныя пункты. Па словах спецыялістаў, менавіта ў гэтых месцах сёння адбываюцца найбольш дынамічныя і разнастайныя біялагічныя працэсы. Падчас экспедыцыйнай паездкі ў кастрычніку вучоныя вызначылі шэраг

адселеных вёсак з улікам іх адрозненняў па ўзроўні забруджанасці, месцазнаходжанні, актуальнасці вывучэння розных груп жывых арганізмаў.

Так, вёска Астрагляды Брагінскага раёна размешчаецца сярод палёў: яна выклікае цікавасць энтамолагаў і даследчыкаў дэндрафлары. Свайго часу чакаюць і помнікі гісторыі: у вёсцы захаваўся стары парк і рэшткі былой сядзібы.

Населены пункт Крукі (Брагінскі раён) знайшоў прыстанішча сярод балот. Тут назіраюцца самыя высокія ўзроўні забруджвання тэрыторыі. Расліннасць гэтай мясцовасці пакуль не вывучана. Цікавасць даследчыкаў выклікае таксама ўплыў радыяцыі на генетычныя змяненні прадстаўнікоў энтамафаўны.

Вёска Бабчын Хойніцкага раёна знаходзіцца на мяжы лесу і бязлесавай мясцовасці. Тэты куток больш вядомы як радзіма беларускага паэта Міколы Мятліцкага. Тут размяшчаецца мноства аб'ектаў з інфраструктуры запаведніка і красуецца адзін з гістарычных аб'ектаў мясцовасці — будынак царкоўнапрыходскай школы.

Усяго ў даведніку знойдуць адлюстраванне асаблівасці 15 былых населеных пунктаў. Спецыялісты Беларускага зялёнага крыжа ў тандэме з даследчыкамі плануюць правядзенне ўлетку навуковай экспедыцыі. Гэтая паездка стане адным са значных крокаў па даследаванні навуковага астраўка Палескага радыяцыйна-экалагічнага запаведніка і дапаможа развясць нямала "страшылак", звязаных з забруджанымі тэрыторыямі.

— Мы бачым вялікую цікавасць да таго, што адбываецца ў зоне адсялення, асабліва сярод дзяцей і моладзі. Небыліцжахаў пра гэтую тэрыторыю таксама, на жаль, няма. І гэта паказчык цікавасці да запаведніка. У забруджанай зоне, сапраўды, адбываюцца цуды, аднак яны звязаны не з містыкай, а з магчымасцямі прыроды. Усе гэтыя працэсы даследуюць вучоныя, але папулярызацыяй іх вынікаў мала хто займаецца. Спадзяёмся, што супрацоўніцтва Палескага радыяцыйна-экалагічнага запаведніка развее туман прыдумак і павысіць аўтарытэт навукі ў прыняцці экалагічна значных рашэнняў, —

рэзюмавала каардынатар праграм
Беларускага зялёнага крыжа Наталля
Святкіна.